

песников избор

Иван Растиегорац

МАРГИНАЛИЈЕ О ПОЕЗИЈИ

Мој унутарњи свет је хаотичан. Писањем га сређујем, осмишљавам, дисциплинујем. Писање је, дакле, почетак увођења реда у хаос.
(Али, авај, и ред је почетак хаоса.)

Није да ја не желим да откривам свој кодекс, него је невоља у томе што се он из дана у дан, из месеца у месец – помера.

Знам само да не волим да тумачим себе, јер вероватно је да ја и не разумем себе.

Ја сам, бар доскора, био читалац и писац песама пре него збирки песама. (Не знам да ли је то врлина или мана.)

Временом, писац понешто научи. Учини му се да је дошао до неког заната. Усуди се, чак, да себе назове и професионалцем.

Што се тиче стихотворства, Пјер Реверди опомиње: „У поезији занатлије су медиокритети.”

Знам да сликари на својим платнима ишту светлост. Да је икона откривање светлости. („Светлост иконе је сам Бог.”) Мислим да је и песницима дано да од овоземаљске светлости граде своје (демонске) халуцинације. Верујем у могућност виђења „жизнодавше” божанске

светлости под чијим дејством посвећени не знају да ли су у телу или изван њега, да ли су у полусну или у стању астралне пројекције. Да ли је та светлост добра зато што је божја или је божја зато што је добра. Каже се: светлост је „из тмине појање”, а заправо је реч о проналажењу светлости путем човековог космичког испуњења певањем, заправо једном врстом молитве.

Волео сам Блеза Сандрара. Он је написао ову реченицу: „Песници се више не забављају. Управо то ме данас највише плаши, јер долазим до закључка да они схватају себе озбиљно.”

Јесте, кроз поезију ваља да прођу разни видови живота. Хаос, изворни неред и случајност света – све то улази у песму. Писац бележи стварност и, истовремено, пориче је. Али, најтеже му је да спроводи своју страст и да је критички посматра.

Има један тренутак у коме се лепота „ишчаша из себе”, изобличи („прогута секиру”, „отуши брадву”), напуни несварљивом одбојном енергијом. Отвори се гротло које ушја у себе, као црна рупа, сјај звезда, мирис цвећа.

Понекад вам се учини: поезија је свуда око вас. Скривена. И безнадежно се нуди.

Да, поезија је, као и Бог, у свему што нас окружује, али да бисте је спознали, требало би да имате дубоку веру.

Биће поезије мора стално да се обнавља и да увек остане младо – то је старо правило. Заговорници традиције то морају увек имати пред собом као императив и то мирити са својим назорима. Иначе њихова је поетика канон, догма.

Заокупља ме свакодневица и њен, понекад профан, језик. Морам да се интересујем за оно што ме гуши. Осим тога она ме донекле ослобађа мистификације поетског чина која ми је одувек била страна.

Иронија постаје, чини се, опште место критике поезије. Да ли је заиста реч о иронији или о нечем дубљем? Да није реч о предиронијском стању ироније? О затишју пред експлозију? О згрушаном апсурду храњеном повременим жестинама?

Парадокс, побуна, очај – кристалишу се у светлу једне врсте луцидности. Али, и та луцидност је хировита.

За песника је живот око њега као нека представа у припреми, представа која никада неће имати премијеру. Око њега је једна бес-

крајна променљивост упркос свим силама опирања. Понекад је таква визија света обојена живим бојама игроказа, понекад прелази у подсмешљиве боје лакрдије. Промене су ту, стално навиру, али би их тек требало осмислити. То је изазов.

POETA LUDENS – то је заиграни песник. Рађање песме у игри и кроз игру понекад уроди плодом, јер игра узвраћа слободом, одушире се пози. Таква песма не мора бити лака. Она повлачи са собом: сликовитост свакодневице, колоквијални говор, тзв. непоетичну вербалну грађу. Она нема унапред формирана значења и „вишу сврху”. Она подразумева и враћање изворном.

Има, на жалост, много разлога да нам се чини: многе вредности живота око нас урушавају се. Али, крхка, можда најкрхкија биљка – поезија – траје, истрајава. „Аристократија” песника још прелази с колена на колена. То није лажна аристократија једног сталежа, већ нешто много више. И у оваквим временима, тегобним, оскудним, живи, избори се за овај свој час песничка реч. Увек се нађе макар цркавица да преживи Она, да не утуле њену светлост.

ГЛАВА

Погледајте је,
сада је тако мирна, тако округла
тако фино зуји при свом окретању, тако
противна сваком нагону.

Целокупним својим устројством,
својим окуларима, сврсисходно
распоређеним слојевима као и
ушним шкољкама, она ради на
усавршавању и еманципацији
свог дејства.

Никаквих продуцирања!

То је глава ослобођена или,
ако хоћете,
лишена срца и удова,
лишена мишића (што ће рећи
неких устаљених поступака)
а затим нечег што вас се не тиче
љубавног лудила!

Да, она је на неки начин изолована;
рекло би се:
то је велика усијана кугла.
Али ту је још увек њена прошлост:
безброј призора, батргања, сле-
пила, страхова, беснила, мноштво
познанстава, блаженстава, тушљења,
гнева, религија, нешто књига,
отприлике исто толико филмова
и свега осталог
што чини да је то једна глава
крцата истинама, а поготову лажима.

Ово је њена велика шанса
у условима телесног одсуства.
Шта мислите, мало фантазије,
мало оног драгоценог талога
исцеђеног из ништавила, по потреби
надмоћност држања, јавне уцене, мало

притиска изнутра, мало
надмоћи према свему
и ето стања тријумфа.

(1963)

ЧИЈА ЈЕ ИСПОВЕСТ ТО ДРВО...

Чија је исповест то дрво
Квргаво, изуједано, угљенисано,
Брвно пребачено преко водопада
Као опклада ни у шта?

Чија је то крошња што се дими,
Чија се расцвалост памти;
Тај рујни рој жестоких жаока,
Рој који усплахилено пламти
Као ретка мана ока?

Чија је исповест то брвно
Квргаво, изуједано, угљенисано,
Брвно као опклада
Пребачено понад водопада?

На крају живота има посед
На коме само једно дрво расте,
Ту сте садили и сѐдели,
А већ обневидели,
Са оном ретком маном у себи,
Сваки на свом брвну - одјахасте.

(1969)

ЛУДО ГОВЕДО

Нисам се окузио
градећи уставе.
Нисам се окузио
градећи цркве,
зидајући кућерине
и творнице.

Нит се нажуљих
мешајући малтер,
подижући гранитне крипте.

Одувек сам стајао ту
као смрзнута говедина
са остацима крви на себи,
траговима знамења.

Ничег нисам имао превише:
ни гована, ни балзама,
ни ручних бомби,
ни ручних радова.

Одувек сам стрепео
од вести
које попут секире
обарају човека.

Одувек сам
тако земљан,
тако порозан,
опаљен светлошћу
неких других сунаца.

ЈА НОСИМ СВЕТЛОСНИ ОКЛОП

Ја носим светлосни оклоп;
зачаран пролазим
испод слапова времена.

Ја светлосни сноп удевам,
преламам у сну.
Пода мном сува трава гори
и старе новине
претварају се у вечни пламен.

Омађијан пролазим
и додирујем ствари.
Ја повезујем ствари
удаљене и туђе.

Кроз светлосни оклоп
не разазнајем ударце.
Само их
тршим.

БАР САМО ПАТИНА

Лоза обавија моју кућу.
Столњак скрива
ивице мога стола.

Нема једног предмета
који није прекрила
бар само патина.

Па и сам носим искључиво
меко постављена одећа
и бирам стазу
по којој ходам без шума.

Преко свега, гледам, преко свега
изникло крзно маховина.

СТАРА ЉУБАВИ

Стара љубави, па ти си се понашала
као устава која задржава не знам колико
хиљада кубика воде, пуштајући само
танак млаз да ме опчињава!

ТРЧАЋУ ДОВЕК

Трчаћу,
трчаћу довек.

Трчаћу
непрестано избацујући из себе
чудесне облике
крикова.

Трчаћу
понад речи,
преко километарских реченица
сув и крт,
велик и јак,
лак и мек.

У почасном кругу
наилазићу на своје остатке
на атлетској стази.

Најзад, лећи ћу у кревет
на коме
спавају очи.
Спаваћу.

Трчаћу, трчаћу.
Трајаћу довек.

МАГИЧНО ОГЛЕДАЛО

Магична огледала
огромних димензија,
мало конкавна,
у будућност загледана.
Обрати се Вери Хисторији,
рећи ће ти:
ваља их поставити
изнад бунара,
не много дубоких.
Чућеш и видећеш све што се збива
горе на земљи.
Ако проматраш огледање океана
видећеш рађање нови континената,
покрете народа,
рушења градова света.
Обрати се Вери Хисторији,
рећи ће ти:
оно што ти дајем узми
и не питај зашто ти је дано.
Будеш ли тако узимао,
будеш ли *учесћивовао*,
увек ћеш се домоћи
магичног огледала
које зна да осветли
кости тела, лобању,
добовање срца.

Стаћеш пред правоугаону плочу
невеликих димензија,
али твоја слика биће увећана,
а кости ће ти се гранати
као крошње кедрова.
Обрати се Вери Хисторији,
рећи ће ти:
оно што ти дајем
узми без речи,
или остави да ти лик
на стаклу бледи.

ВЕЧНО ДОЈЕНЧЕ

Већ дуго упозоравам
на лудило папира;
већ дуго кињим себе
вршком пера.

Сликајте се
са вашим гранд-експортима,
носите се
са вашим робним казаматима!
Нема сумње, новац открива
недостатак маште.
Големе самоуслуге
легу мале глодаре,
велики оркестри
закрчују мале барове.
Усахле речи,
у балама од стотину тона,
стешњују простор за дисање.

Реци шта год хоћеш,
али око,
то баснословно откриће,
невелика је справа,
а ум великог калибра
не мора бити већи
од ума колибрија.

Већ дуго упозоравам
на лудило папира;
већ дуго кињим себе
вршком пера.

Дакако, потрошач је
Вечно дојенче
Које плаче
За својом бочицом.

СКРИВЕНИ БОГ

(Deus absconditus)

Наш попречни пресек сузи
и трули наша дрвена грађа.
Црв који буши земљину лопту
почиње да очајава.

С пролећа испод коре
слива се горка супстанца;
здушно подмећемо врчеве.
Опишавајући болесна места
наилазимо на чворове, иверје, жлебове
и расекотине.

Титра живост
тамо где је секира радила.
Плодна су поља
на којима се оргијало.
Изгледа да је куцнуо час
да положимо јаја у пукотине.

ИНКУБАЦИЈА

Скачем, цапам се, лајем.
Када бих могао,
све бих песме превео
на језик трубе,
на језик чекића,
на језик звона,
када бих се докопао торњева.

Поезија је зло
које се размножава.

Пазите, она оставља ларве
између корица књига.
Инкубација траје вековима.

ДЕМОН АНТАРКТИКА

*Демон Антарктика
демон је њесника
(из новина)*

Демон Антарктика
хипнотички је бео,
али је његова магија
црна.

Стаклена вуна коврца се
и будаласто пада.
У правилним наборима сметова
очвршћују сенке од аметиста.

Смрт споро пресвлачи
мноштво својих велова.

Хромирани блесак авионских крила
увек најављује неколицину
у бело одевених чудовишта.

Маскирани у поларна одела,
са шапама-криљама на ногама,
споро се крећу један за другим,
у потиљак,
„ходом гусака”.

Из транзистора стиже
глас-наредба:
„Дрски путниче,
пристани на свирепост
и успни се на Врх ужаса!”

Са висине од 1.700 метара
открива се империја
од једва прозирног стакла;
масивни блокови леда
испуњавају калупе депресија.

Сунце је налик сабласној звери
која припада сну.

Монументална самоћа,
господар и привиђење,
потпуна је и чиста.

Сећање је овде кристално,
али ниоткуда деце
поред скромне ватре
да се теше праменом дима,
искром у оку,
зурењем у комад зараженог дрвета.
Сећање је овде мучење
да се потопи санта леда,
али ниоткуда усијаног људског крика.

Само усамљене постаје,
ретко надлетање хеликоптера
и вађење дотрајалих хангара
зубарским клештима.

Долази још једна „ноћ три пса”^{*}
са својим правилом
убијии или бијии убијен
што очас се окрене у још веће зло:
исћиребијии или бијии исћиребљен.

Од читавог прибора за писање
остале су само
саонице са псима.

РАСКОПЧАВАЈУЋИ ОДЕЋУ

Раскопчавајући одећу
најбох, ненадано, на срце –
мало, пуно ожиљака,
али истрајно у дамарању.

^{*} Ескимска изрека за најхладније поларне ноћи.

Истетовирано као мишица,
разголићено,
затечено у блуду,
стискало се и отварало као песница
као да се снажило љубављу,
у рошцу.

Пробијајући ледену баријеру,
недалеко од вулкана Еребуса
на залеђеној дубини од три хиљаде
метара,
Скотова поларна експедиција
нашла је на срце океана,
хиљадугодишњу амфору
испуњену људском крвљу.

ВЕРЕНИЦИ

Ви се милујете
тужним рукама,
зачарани,
китите прса
додирима
кратковечним,
час црним час белим.

Ви се милујете, вереници,
пресипајући осећања
из груди у груди,
из крошње липе
у крошњу шљиве у цвету,
претачући једну исту,
вашу, али и моју
песму
од почетка до конца,
од средине
до неизвесног исхода.

Пушите исту цигарету
повлачећи свако са свога краја,
а ја, ја крешем сваки час шибицу
немајући шта да запалим.

ЗЛАТО И СРЕБРО

Злато има пламен сунчев,
краљевски карактер,
има бесмртност.

Злато је универзум
жив и разумљив.

Оружје је јаркости,
средиште топлине,
срце дара.

Надражује жељу,
божански милује човечју руку;
кроза њ дувају
светли и тамни ветар.

Сребро је милошта, верност,
мудрост,
сједињење.
Гледање сребра хипнотише.
Прах сребра исцељује сечива.
Сребро је вода
која прочишћује одраз огледала.

Гледајући исцелитеља како кује
сребрн мач,
постајеш сањив, умориш се.

ВИЛИН КОЊИЦ

Ево, још светли
лако угасива светлост вилиног коњица,
крепост његових папираних крила,
отвореноплава свила његовог тела
украшена празнином у памћењу.
Још траје љубичасти седеф
његових очију,
једва видљив дрхтај репа,
његов, умишљени, миг са копреном
на очима,

усисавање облапорних риличастих усница
чију ћу сласт чувати на образима
док сам жив.

Још ће светлети
лако угасива светлост вилиног коњица
над јерихонским трубама водених вртлога.

Јер, вилин коњиц поштује правило
лептира:
усагласити се, усагласити се са
ОКОЛИНОМ

онако срећно
као што се усаглашава
оклоп са корњачом,
коњаник са коњем,
сенка са својим господарем!

МОНАДЕ

Тема је тешка, достојна
Лајбница:
природа која се, без зазора,
устремљивала човеку у очи
изненада се предала.

Речи, глас људски
само су охлађени део
општег бола.

Са сваким окретом жрвња
постанеш јачи.
Постајеш јачи
што је ноћ црња.

Фосили, бројеви, монаде
много знања закопано је
дубоко у памћењу.

Песници скупљају мистерије;
чудеса тушта и тма.

Птичице зобљу
одбачене стихове
и душе падају у пакао
тако густо
као кад пада снег.

Муња, која је некад
слободно лугала светом,
приштомљена
као коњ, пас или мачка
преде привезана за кућни праг.

У ПРИРОДИ СЕ ИЛОВАЧА...

У природи се иловача
ветром ослушкује.

У природи се иловача
црним језицима облепи,
гуменим чизмама измеси
па се у високе пећи убаци,
лудости ради,
светлости златног сунца ради.

У природи се иловача
залива кашиком чорбе,
испира пивом,
притиска ђоном,
до дна.

У природи, просто речено,
иловача је у агонији,
иловача је леш
намеран да оживи
методом уста на уста,
скрнављењем мравињака,
полагањем “мина-паштета”,
пузањем кроз утробу,
тимарењем брдских сапи,
провиривањем кроз очи.

У природи се иловача
врцањем
претвара у мед.

У природи се иловача
измеша са косом,
са претученим срцем,
са човечијим именом -
у кост и кожу,
у тело.

У природи се иловача
огрће тешким подертинама,
заклиње у витло,
у циглу и цреп,
заклиње у просјачки штап
и зделу.

У природи се иловача
сагиба и усправља,
понижава и горди
да стегнутим уснама
светиња, идол буде.

Само Свевишњи добро зна
да су иловача и злато
једно.

СВЕТЛОСТ НА КРАЈУ СВЕТА

Посматрао сам људе одозго
нагнуте нада мном:
Зашто се толико труде око мене,
па мени је добро!?

Бескрајни мир јутра
био је ухваћен у огледалу
у коме се одражавао минули
мој живот.

С времена на време
замах воденог таласа
брисао је слику са огледала.

Могао сам гледати
у свим смеровима.
Могао сам осећати густину бића.

Могао сам проматрати кроз лећу
која се (зууум!)
лако приближавала објекту.

Светлост ми је поставила питање:
Јесам ли спреман
умрети?

Светлост је била
на крају света.
Грејала је.
Почео сам осећати топлину.

ВЕЛИКИ ЕКРАН

Жреци су ваљда горе,
јер у облацима већ дрхте
плаве муње.

Иначе, неред је на небу:
звезде се откидају,
с пљуском падају у воду.

Иза поларних крајева свиће,
компас отказује послушност
(магнетна игла прави глупости!)
брод-привиђење вуче за собом
светлост наднаравне дужине.

Морнари ропћу. У очајању
призивају причу о Исусу Навину:
Исус нареди сунцу да се заустави.

Небо у улози великог екрана:
на њему се огледају сенке
случајних фигура.

Оригинали свих слика
налазе се негде далеко;
ваздушно пространство лежи
између оригинала и копије.

Огледала мора растављена
на слојеве различите густине.

Жреци проверавају огледала
приносећи их гребенима:
гребени постају високи таласи,
високи таласи постају гребени.

Иза поларних крајева свиће.

Будимо се на дну
ваздушног океана.